

Організаційні (немайнові) права учасників господарських товариств

Бутрин Наталія Степанівна

*аспірантка Прикарпатського національного університету
імені В. Стефаника*

Загальновідомо, якої великої ваги в нашій економіці набув корпоративний сектор. В процесі приватизації вже створено понад десятиків тисяч господарських товариств на основі приватного капіталу. Таке їх формування та широке розповсюдження являється одним із основних принципів, на якому базується проведення ринкових реформ.

Закономірно, що учасники господарських товариств наділені корпоративними правами, які поєднують у собі дві групи прав – одну із них складають права майнового характеру, а іншу - називасмо немайновими.

Аналіз законодавчих актів, які визначають права учасників господарських товариств, дозволяє відокремити в останню групу такі основні правомочності:

- брати участь в управлінні товариством в порядку, визначеному в установчих документах, крім випадків встановлених законом,
- брати участь в розподілі прибутку,
- вийти у встановленому порядку з товариства,
- одержувати інформацію про діяльність товариства у порядку, встановленому установчими документами.

Пропонуємо короткий огляд вищевказаних правомочностей учасників господарських товариств.

Право брати участь в управлінні справами підприємницького товариства. Дане право за своєю структурою є складним, оскільки воно об'єднує в собі кілька прав, пов'язаних з щодо управління товариством.

Акціонери реалізують це право через відповідні органи товариства, а саме: через вищий орган АТ – загальні збори акціонерів, спостережну раду, ревізійну комісію, виконавчий орган товариства, а також через посадових осіб товариства. Право участі в загальних зборах акціонерів виникає не з моменту фактичного придбання акцій, а з моменту внесення відповідних змін до реєстру акціонерів (документарна форма випуску), або ж з моменту зарахування цінних паперів на рахунок власника у зберігача (бездокументарна форма випуску) і реалізується шляхом участі акціонерів в голосуванні на загальних зборах. Воно не залежить від кількості та класу акцій, власниками яких вони є, – кількість голосів визначається кількістю простих іменних акцій, що належать акціонеру. Дане право забезпечується обов'язком АТ особисто повідомити всіх осіб – власників іменних акцій про дату, місце, час проведення загальних

зборів не пізніше ніж за 45 днів до їх проведення. Держателі іменних акцій повідомляються персонально в передбачений статутом спосіб (зазвичай шляхом направлення рекомендованого листа). Крім того, загальне повідомлення друкується в місцевій пресі за місцезнаходженням АТ в одному з офіційних видань Верховної Ради, Кабінету Міністрів, або Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Акціонер може брати участь у зборах не безпосередньо, а через уповноважену особу шляхом видання відповідної довіреності. Довіреності на право участі й голосування на загальних зборах мають бути видані в установленому законом порядку (довіреності від імені юридичних осіб підписуються керівником і посвідчуються печаткою юридичної особи; довіреності ж фізичних осіб вимагають нотаріального посвідчення) можуть бути завірені реєстратором або виконавчим органом товариства. Право участі в управлінні АТ здійснюється через такі права акціонерів, як: внесення своїх пропозицій щодо порядку денного загальних зборів не пізніше ніж за 30 днів до їх скликання; акціонери, які володіють більш ніж 10% акцій в цей самий строк можуть вимагати включення питань до порядку денного загальних зборів, вимагати скликання позачергових зборів акціонерів у будь-який час і з будь-якого приводу (якщо виконавчий орган протягом 20 днів не виконає цієї вимоги, акціонери мають право скликати їх самі), проведення ревізійною комісією перевірки фінансово – господарської діяльності АТ, а також призначати своїх представників для контролю за ходом реєстрації акціонерів, які прибули для участі в загальних зборах. Законодавець надає акціонерам право бути повідомленим про зміни в порядку денному загальних зборів акціонерів, якщо такі мають місце, а також право ознайомлюватися з документами, що стосуються порядку денного загальних зборів [4, 40 – 41].

Існують категорії власників корпоративних прав, що, відповідно до чинного законодавства, позбавлені права на управління. В акціонерному товаристві власники привілейованих акцій не мають права брати участь в управлінні товариством, якщо інше не передбачено статутом (ч. 5 ст. 4, ч. 1 ст. 5 Закону «Про цінні папери і фондову біржу») [1]. У командитному товаристві управління справами здійснюють тільки учасники з повною відповідальністю, а вкладники позбавлені цього права (ст. 81 Закону «Про господарські товариства») [2].

Право обирати і бути обраним в органи управління корпорації. Щодо інших форм участі в управлінні справами товариства, тут можна назвати право обирати і бути обраним в органи управління товариством. Що стосується повних учасників, то останні можуть бути обрані до складу спостережної ради, ревізійної комісії, виконавчого органу (правління), інших органів, що утворюються товариством (лічильна, мандатна комісія тощо).

Проте, законодавство містить ряд обмежень щодо зайняття посад в органах управління АТ (ними не можуть бути посадові особи органів державної влади, військовослужбовці, працівники прокуратури,

суду, державної безпеки, державного нотаріату, крім, коли державні службовці здійснюють функції з управління акціями, що належать державі та представляють інтереси держави в раді товариства чи ревізійній комісії товариства. Слід також звернути увагу на законодавчо встановленій несумісності членства в спостережній раді та виконавчому органі товариства. Членами ревізійної комісії можуть бути тільки акціонери даного АТ. Отже, це право надає акціонерам можливість прямо і опосередковано визначати напрямки діяльності АТ; керуючись цим правом, вони не лише формують керівні органи товариства, а й безпосередньо беруть участь в їх роботі; здійснюють контроль і нагляд за діяльністю товариства [5,43].

Право на отримання інформації про діяльність товариства. Значення даного права полягає в тому, що це одна з головних умов залучення капіталу. Особа, яка вклала гроші, потребує знати не лише на що вони витрачені та який дохід вони принесуть, а й те, чи зможе інвестор взагалі повернути вкладені в акції товариства кошти. Товариство в особі органів управління зобов'язане надати акціонеру на його вимогу для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність, протоколи зборів, протоколи правління, внутрішні нормативні документи товариства. Інформацію про діяльність товариства можна умовно поділити на публічну (вільного доступу для всіх суб'єктів), відкрити (яка може надаватись учасникам товариства), та конфіденційну (з обмеженням доступом). За рахунок останнього право акціонера на отримання інформації може бути обмежено товариством шляхом встановлення спеціального доступу до конфіденційної інформації, проте відповідний порядок має бути визначений у внутрішніх документах товариства.

Відповідно до ст. 39 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [1] товариство як емітент акцій зобов'язане своєчасно та в повному обсязі розкривати інформацію про свій фінансово – господарський стан та результати діяльності у строки, встановлені законодавством, про будь – які дії, які можуть вплинути на його фінансово – господарський стан та призвести до значної зміни ціни на його цінні папери, а також інформацію про власників великих пакетів (10 і більше відсотків) акцій. Крім того, відповідно до ст. 40 цього ж закону товариство зобов'язане щорічно подавати звіт про результати фінансово – господарської діяльності до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, який, крім того, друкується в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради, Кабінету Міністрів чи Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку та розміщується в загальнодоступній інформаційній базі даних Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів. На наш погляд, важливим моментом тут є те, щоб товариство забезпечило регулярність надходження інформації до акціонерів. Це, з однієї сторони, дозволить вчасно виявляти і виправляти помилки в діяльності товариства, а з іншої, підвищить довіру акціонерів до АТ [3, 92 – 93].

Право виходу із корпорації та право приймати рішення про припинення її діяльності. Право вийти у встановленому порядку з

товариства визначається нормами чинного законодавства. Це право може бути обмежено (для учасників акціонерного товариства, повного та командитного товариства) і необмеженим (для учасників товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю). Вихід з господарського товариства супроводжується виділенням частки учасника у майні товариства та виплатою належної йому на момент виходу частини прибутку.

Право приймати рішення про припинення діяльності господарської організації відповідно до вимог ГК України та інших законів.

Право власника корпоративних прав на управління корпоративною господарською організацією за загальним правилом має колективний характер – управлінські рішення можуть бути прийняті тільки в сукупності з іншими власниками корпоративних прав. Тобто для реалізації свого права на управління власник повинен не тільки сам запропонувати або підтримати те або інше рішення, але і схилити до нього інших засновників (учасників) господарської організації (їх більшість). Винятки становлять випадки, коли особа володіє пакетом акцій, часткою у статутному фонді (майні), що дозволяє приймати рішення одноособове (тобто має вирішальний контроль над господарською організацією).

Рішення можуть прийматися від імені органу господарської організації (вищого, виконавчого, контрольного та ін.) або безпосередньо від імені її учасників (засновників). Наприклад, загальні збори акціонерів можуть скликатися за рішенням правління товариства або на підставі рішення акціонерів, що володіють більш ніж 10 відсотками голосів. У повному та командитному товариствах рішення приймаються безпосередньо учасниками (тому що в цих товариствах не створюються спеціальні органи управління). Слід враховувати, що якщо законом передбачено прийняття того чи іншого рішення органом управління господарської організації з дотриманням певної процедури, то таке рішення не може бути прийнято особисто власником корпоративних прав (навіть якщо така особа володіє 100 відсотками статутного фонду господарської організації) [5,44].

Таким чином, корпоративні права учасників господарських товариств виявляються у різних аспектах участі у товаристві, вони становлять відкриту множинність, а їх якісний склад обумовлений формою господарського товариства.

Література:

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.06 р. № 3480 – IV// ВВР. – 2006. – № 31. – ст. 268. Поточна редакція від 27. 07. 2010 р.

2. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 № 1576 – XII// ВВР. – 1991. – № 49. – ст.682. Поточна редакція від 27.07.2010р.

3. Вінник О. Права учасників господарських товариств на інформацію: проблеми реалізації//Вісник Київського національного

університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. – 2003. – Вип. 49 – 51. – С.92-93

4. Гулик А. Право акціонера на участь в управлінні справами акціонерного товариства // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 3. – С.40-41

5. Керницький А. Права акціонерів, шляхи і ступінь їх захисту //Юридичний журнал. – 2006. – № 8. – С.42-44